

گزارشی از یک مقاله‌سازی

محسن شریفی صحیحی

دانشجوی دکتری زبان و ادبیات فارسی

Mohsen.sharif66@yahoo.com

در شماره ۵۵ فصل نامه آینه میراث (پاییز و زمستان ۹۳) مقاله‌ای تحت عنوان «حماسه‌سرایی دینی در ادب فارسی» به قلم آقای دکتر اش به چاپ رسیده است. در این جستار - که متن آن ۲۶ صفحه نشریه را در بر گرفته است - سعی در ارزیابی و بررسی شاخه‌ای از حماسه، یعنی حماسه دینی، داشته‌اند.

مطالعه این مقاله برای کسانی چون بنده حاصلی نداشت؛ زیرا نوشته ایشان مصداق بارز مقاله‌سازی و عدم تعهد علمی است. ۱۷ صفحه مقاله چاپ شده در آینه میراث - حتی چکیده و نتیجه‌گیری آن - عیناً پیشتر در کتاب ماه (ش ۸۴، فروردین ۸۳) ذیل نام «روند شکل‌گیری حماسه‌های دینی در ادب فارسی» به قلم همین نویسنده به چاپ رسیده بوده است. طرفه آن که همین مقاله کتاب ماه با همین نام و ساختار، در «هشتمین همایش بین‌المللی انجمن ترویج زبان و ادب فارسی ایران» نیز ارائه و چاپ شده است!

بنده به مقاله منتشر شده در «هشتمین همایش بین‌المللی انجمن ترویج» دسترسی ندارم؛ اما چکیده و کلیدواژگان آن مقاله ذیل همین نام آقای ش. در سایت سیویلیکا به تمامی آمده و مؤید رونویسی نویسنده محترم است. از این جهت فقط به مقایسه و تبیین مقاله در آینه میراث و کتاب ماه خواهم پرداخت:

۱ - از واژه آغازین چکیده ۱۱ خطی مقاله در آینه میراث تا پایان آن، بدون هیچ گونه تغییری در ص ۷۷ کتاب ماه موجود است!

۲ - از آغاز مقدمه تا ۳۳ خط بعدی، آنچه در آینه میراث

آمده (ص ۱۸۴-۱۸۵) در کتاب ماه نیز به ثبت رسیده است. (ص ۷۷)

۳ - تعداد ۶۶ خط از آنچه ذیل «حماسه‌های دینی و روند...» در آینه میراث آمده (ص ۱۸۷ تا ۱۹۰) عیناً در صفحات ۷۹ و ۸۰ کتاب ماه نیز مشاهده می‌گردد!

۴ - پاراگرافی ۱۴ خطی که بلافاصله در ادامه گفتار مربوط در ش ۳ آمده است، با افزایش و کاهش واژگان و عباراتی در کتاب ماه نیز موجود است.

۵ - تعداد ۱۲ خط (ص ۱۹۱-۱۹۲) که با نقل قولی از دکتر خالقی مطلق آغاز می‌شود، عیناً در کتاب ماه نیز آمده است. (ص ۸۰)

۶ - تعداد ۳۲ خط از مقاله موجود در آینه میراث که مربوط به دلایل به وجود آمدن حماسه می‌باشد (ص ۱۹۵-۱۹۶) ذیل «سیر گرایش به حماسه‌های دینی» در کتاب ماه نیز موجود است. (ص ۸۲)

۷ - ذیل «سیر تحول حماسه‌های دینی در ادب فارسی» در آینه میراث (ص ۱۹۶-۱۹۹) تعداد ۶۰ خط آمده که تمامی آن عیناً در کتاب ماه - ایضاً با عنوانی یکسان با آینه میراث - ذیل «سیر تحول حماسه‌های دینی در ادب فارسی» دیده می‌شود. (ص ۸۳-۸۴)

۸ - ذیل «جایگاه حماسه در روزگار ما» (ص ۲۰۶-۲۰۷) تعداد ۲۰ خط آمده که عیناً با همین عنوان در مقاله کتاب ماه نیز مشاهده می‌گردد. (ص ۸۴)

۹ - نتیجه‌گیری ۱۶ خطی این مقاله نیز در هر دو مجله آینه میراث (ص ۲۰۷-۲۰۸) و کتاب ماه (ص ۸۴) بدون تغییرات فاحش دیده می‌شود.

در واقع یک مقاله، با چکیده و نتیجه‌گیری واحد تا به اکنون سه بار در مجلات علمی کشور به نام یکی از اساتید هیئت علمی دانشگاه در رشته ادبیات فارسی به چاپ رسیده است!

اما این عدم رعایت امانت و اصول علم و پژوهش، اولین بار نیست که اتفاق افتاده است؛ ایشان تقریباً همزمان با فرستادن یک مقاله به سه مرکز علمی - که شرح آن گذشت - طی نگارش دو مقاله با عناوین «نقد زبان حماسی در حمله حیدری باذل مشهدی» (نشریه ادب و زبان کرمان، سال ۱۷، بهار و تابستان ۹۳) و «نقد

۱ رک: http://www.civilica.com/Paper-ISPL08-ISPL08_127.htm

و منابع نیز یکسان آمده و تقریباً کپی شده است؛ (رک: به بخش وزن، ردیف و قافیه) حتی نویسندگان از هر دو متن ۱۲۵۰ بیت استخراج کرده و مثال ایشان در نتیجه‌گیری از ساختار ردیف و قافیه دو متن (سپاه و راه) یکی است؛ چنین اتفاقی در نتیجه‌گیری‌های دیگر نویسندگان از جمله در بخش واژگان، ترکیبات، تقدیم فعل، تقلید از ساختارهای نحوی، استعاره، کنایه و بررسی شاخص‌های محتوایی و فکری زبان حماسی نیز دیده می‌شود. از این رو اغلب تحلیل‌ها در دو مقاله یکسان است؛ از جمله آن‌چه ذیل مبالغه و تشبیه آمده مشخص می‌کند که نویسندگان رونویسی یک مقاله از مقاله دیگر خود را را سرلوحه پژوهش علمی خویش قرار داده‌اند!

کاملاً واضح و مبرهن است که نویسندگان می‌توانستند هر دو متن را به دلیل تحلیل یکسان و نحوه ارزیابی مشترک، در یک جستار مورد بحث و بررسی قرار دهند؛ اما بر کسی پوشیده نیست که منافع دو مقاله علمی - پژوهشی از یک مقاله بسی بیشتر است!

زبان حماسی خاوران‌نامه ابن حسام خوشفی» (جستارهای ادبی مشهد، ش ۱۸۵، تابستان ۹۳) نیز اقدام به مقاله‌سازی کرده‌اند. ناگفته نماند که در این دو مقاله، نام دکتر م.م نیز دیده می‌شود که در مقاله کرمان در جایگاه اول و در مقاله مشهد در جایگاه دوم ثبت شده است. بدون پرداختن به حواشی، به ارزیابی متن دو مقاله و شناسایی ناراستی‌های علمی نویسندگان خواهیم پرداخت:

۱ - چکیده هر دو مقاله یکی است و تنها عناوین دو کتاب حمله حیدری و خاوران‌نامه شکل آن را تغییر داده است؛ در واقع از ۱۲ خط موجود در چکیده مقاله خاوران‌نامه، ۱۰ خط آن در مقاله حمله حیدری تکرار شده است.

۲ - آن‌چه ذیل مقدمه در خاوران‌نامه آمده است، ذیل بیان مسئله در مقاله حمله حیدری نیز به چشم می‌خورد.

۳ - هر دو مقاله در پیشینه تحقیق، متنی یکسان دارند که نزدیک به دو صفحه است.

۴ - از آن‌جا که نحوه بررسی و ساختار دو مقاله یکی است و دو متن ذیل عناوین یکسانی ارزیابی گشته‌اند، مفاهیم، گفتار

* * *

بحمدالله میراث مکتوب طی ده سال اخیر توفیق و افتخار یافته که ۱۷ جلد مجلدات کامل جامع التواریخ را به کوشش استاد محمد روشن منتشر کند. تعریف مرحوم علامه قزوینی از این اثر برگ دیگری را بر افتخارات میراث مکتوب افزود:

«... باری اگر شرح مختصری از نسخه یا نسخ جامع التواریخ که در طهران دیده یا شنیده‌اید مرقوم بفرمایید اسباب تشکر و امتنان مخلص خواهد گردید. چه قسمت عمده جامع التواریخ هنوز چاپ نشده است و آنچه که چاپ شده است مغلوط و سقیم است. پس خیلی خوب می‌شود که شخص بدانند از این کتاب نفیس که افتخار هر ایرانی است تا روز قیامت، آیا نسخی در ایران موجود است یا نه...؟»

(نامه‌های قزوینی به محمدعلی فروغی و عباس اقبال آشتیانی؛ ص ۱۱۲، به کوشش ایرج افشار و نادر مطلبی کاشانی، طهوری)